

Ο αθλητισμός στην Ελλάδα πριν από το 1821 και ως τα τέλη του 19^{ου} αιώνα

Καλλιόπη Χάιδου MSc, Εκπαιδευτικός Φυσικής Αγωγής
Διεύθυνση Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης Ν. Ροδόπης

Η Ελλάδα γιορτάζει τα 200 χρόνια από τον ξεσηκωμό εναντίον του τούρκικου ζυγού και την ανασύσταση του Ελληνικού κράτους κι εμείς όλες και όλοι τιμούμε τη μέρα αυτή. Ως ελάχιστο δείγμα τιμής και σεβασμού στους αγώνες των προγόνων μας για ελευθερία παρουσίασα σε μαθήτριες και μαθητές του 5^{ου} Γυμνασίου Κομοτηνής ένα θέμα της ειδικότητάς μας ως εκπαιδευτικών Φυσικής Αγωγής: ***Υπήρχε και πως ήταν ο αθλητισμός στην Ελλάδα, πριν το 1821; Ποια ήταν η πορεία του μετά την ανασύσταση του Ελληνικού κράτους;***

Ταξιδεύοντας στο διαδίκτυο, συνέλεξα πληροφορίες και ειδήσεις για το θέμα αυτό με τη βοήθεια της εφημερίδας ΑΘΛΗΤΙΚΑ ΧΡΟΝΙΚΑ του 1932, αλλά και άλλων πηγών, όπως και στοιχεία που άντλησα από τη μεταπτυχιακή μου εργασία.

Ρητορικό το ερώτημα αν υπήρχε αθλητισμός στα χρόνια πριν το '21. Και βέβαια υπήρχε. Όχι όπως στις μέρες τυποποιημένα, αλλά αυτοσχέδια και ευκαιριακά.

Ο αθλητισμός της προεπαναστατικής περιόδου ήταν «χωρισμένος» σε δυο κατηγορίες: τη λεβέντικη και τη λαϊκή.

Ο λεβέντικος αθλητισμός ήταν των κλεφτών και των αρματολών και είχε ως βασικό του στόχο την ανάπτυξη σωματικής δύναμης για τις επερχόμενες μάχες. Πληροφορίες για τα αγωνίσματα στα οποία ασκούσαν οι κλεφταρματολοί αντλούνται από τα δημοτικά μας τραγούδια, αλλά και από ξένους περιηγητές οι οποίοι κατέγραφαν όσα έβλεπαν και για όσα μάθαιναν.

Πήδημα: Άλματα «εις μήκος» πάνω από ρυάκια, θάμνους, βράχους, αλλά και σε «εις ύψος», πάνω από ενωμένες πλάτες αλόγων ή κάρα! Πώς υπολόγιζαν την επίδοση; Στο «Υπόμνημα των Ψαρών» του Νικόδημου, το ρεκόρ του καπετάν Μακρή στο τριπλό άλμα υπολογίστηκε ίσο με «960 βελόνες του ραψίματος»!

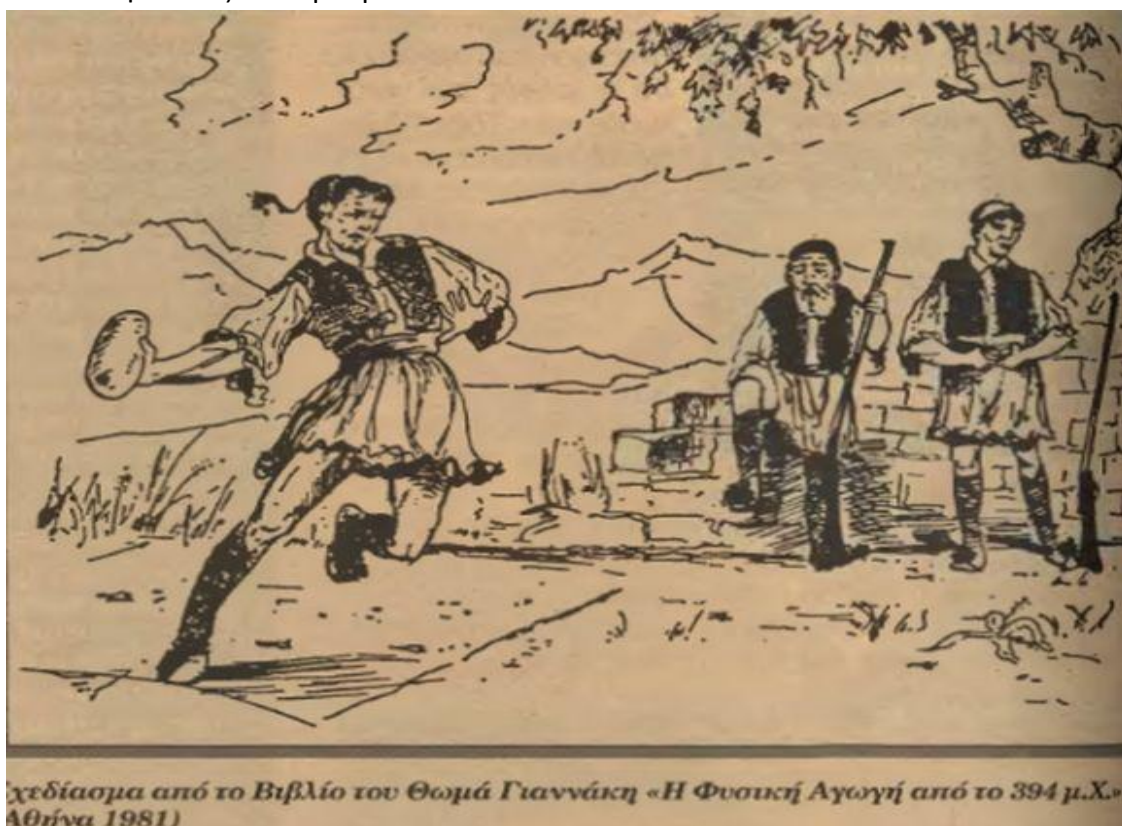

Αυτο-σχέδιο, γραφικό και κάθε άλλο παρά εύκολο λαϊκό αγώνισμα το πέρασμα του φοιστανελοφόρου για-
 λικαριού πάνω από ένα κόρο με σανό... (Το σχεδίσμα το δανειζόμαστε από το βιβλίο του καθηγητή κ. Θω-
 μά Γιαννάκη «Η Φυσική Αγωγή από το 394 μ.Χ.» έκδοση 1981)

Σημάδι: Το δημοφιλέστερο «σπορ» των κλεφταρματολών. Ένας στόχος και σημάδεμα με τα όπλα της εποχής. Λέγεται επίσης ότι ο σκοπευτής προσπαθούσε να περάσει το βόλι μέσα από ένα δακτυλίδι που πετούσε κάποιος στον αέρα.

Πάλεμα: Σταθερό θέαμα και των τοπικών γιορτών. Πολλές φορές γινόταν ο αγώνας για τα «μάτια μια όμορφης κοπελιάς». Ο Βρατσάνος («Αθλητικά Χρονικά», φ. 20/4/1932) αναφέρει ότι στα Ψαρά, σε σχόλες και γιορτές, «μερικοί εγυμνώνοντο, άλειψαν το κορμί τους με λάδι και εγυμνάζοντο στην τούρκικη πάλη».

Λιθάρι: Ρίψη μιας πέτρας ακανόνιστου σχήματος και βάρους με νικητή όποιον την πετάξει πιο μακριά.

Σχεδίσμα από το Βιβλίο του Θωμά Γιαννάκη «Η Φυσική Αγωγή από το 394 μ.Χ.»
 Αθήνα 1981)

Δρόμοι: Τρέχοντας ποιος θα πάει γρηγορότερα ως την πηγή, το λόφο απέναντι, τον πλάτανο, πολλές φορές με φυσικά ή τεχνητά εμπόδια.

Ιππασία: Ο καλός πολεμιστής έπρεπε να είναι και καλός καβαλάρης γι αυτό έκαναν αγώνες ιππικής επιδεξιότητας, αγώνες ταχύτητας ή υπερπήδησης εμποδίων.

Δοκίμι: Άρση μεγάλου σε μέγεθος αλλά και βάρους λίθου ή μαρμάρου, με ένα ή με τα δύο χέρια ανάλογα με το βάρος. «Όταν δε είναι πολύ βαρύ, μέχρι του ώμου και εκείθεν προς τα οπίσω “του νώμου των”» (λεξικό Παντελίδη). Άλλες φορές σήκωναν το λίθο στην πλάτη. Οι ρίζες του αγωνίσματος χάνονται στα ακριτικά χρόνια (Διγενής).

Επίσης έχουν καταγραφεί αγώνες στο τόξο, στο κολύμπι, στο χορό και στο σπαθί.

Ο λαϊκός αθλητισμός ήταν για όλους τους άλλους, για το λαό. Αυτοσχέδια παιχνίδια και αγωνίσματα συχνά πλαισιώναν θρησκευτικές γιορτές και πανηγύρια, στις αυλές εκκλησιών και εξωκκλησιών, αλλά και σε αλώνια. Άλλες φορές γίνονταν τις Κυριακές, την Πασχαλιά, αλλά και σε ημέρες εορτασμού αγίων. Ο στόχος εκτός της διασκέδασης ήταν η διατήρηση της εθνικής ενότητας, ταυτότητας, συνείδησης, εθίμων.

Καταγραφές πολλές:

Σε βενετσιάνικη έκδοση του 1815 «Αρχαιολογία», ο Ηπειρώτης καλόγερος, Γρηγόρης Παλιουρίτης περιγράφει αγώνες, ανήμερα του Άη Γιώργη, σε χωριό των Ιωαννίνων.

Στο «Ένα πανηγύρι στα χρόνια της σκλαβιάς», ο Θεόδωρος Χατζημιχάλης καταγράφει αγώνες το πανηγύρι των Αγ. Αντωνίων στην Αγιά.

Στο «Τα αγωνίσματα των κλεφταρματωλών ως προσφορά και ως έπος στην εθνεγερσία» ο Κώστας Τσιαντάς περιγράφει αγώνες στον Αγ. Γεώργιο της Αράχωβας.

Στους λαϊκούς αγώνες, τα έπαθλα δεν έλειπαν. Συνηθέστερα, ένα οικόσιτο αρνί. Η άλλο «σφαχτό». Μαρτυρούνται κι άλλα τρόφιμα που όλα πήγαιναν μετά στο κοινό τραπέζι. Ο Παλιουρίτης στην «Αρχαιολογία» λέει ότι το έπαθλο για τον πρώτο «εν αρνείον», για τον δεύτερο χέλι «έγχυλυ» για τον τρίτο «οψάριον», ενώ οι αποτυγχόντες «συριγμούς απεκόμιζον».

Στο Υπόμνημα του Ψαριανού Νικόδημου, τονίζεται ότι οι χαμένοι πλήρωναν τα έξοδα γεύματος πλουσίου, ενώ στην Κρήτη τιμούσαν τον νικητή μ' ένα στεφάνι από πράσινα φύλλα ελιάς.

Ιστορικοί και λαογράφοι, καταγράφουν τους νικητές των λαϊκών αγώνων ως περιζήτητους γαμπρούς. Στα «Τρικάλινα», ο φιλόλογος-λαογράφος Θ. Νημάς, αναφερόμενος στην περίπτωση της Χάσιας (ορεινή Δυτική Θεσσαλία), επισημαίνει πως συχνά η επιλογή του μνηστήρα γινόταν με αγώνα δρόμου ή πάλης που προκήρυσσε ο ίδιος ο πατέρας της κοπέλας για να βρει τον πιο λεβέντη.

Για το τέλος δυο περιγραφές για την αγωνιστική δύναμη και αντρειοσύνη των Ελλήνων:

Ο Δημήτρης Λιαντίνης σε μια στροφή του ανέκδοτου έργου του «Οδός Ακροπόλεως», γράφει: «Εδώ, στον ξύλινο Κουλέ, εκρεουργήθηκε ο πρώτος αθλητής, Οδυσσέας Ανδρούτσος». Ήταν. Ασύλληπτος στο τρέξιμο, «ωκύπους» (φτεροπόδαρος). Τόσο, που κάποτε, λέει, έβαλε στοίχημα πως θα νικούσε ένα άλογο του Αλή και το «'σκασε»! Το άλογο...

Στο σκηνικό που περιγράφεται, πρωταγωνιστεί ο Ψαριανός Νικολής, ο οποίος ήταν τέρας δύναμης και τον φώναζαν Νικολάρα. Αντιπροσωπεία Ψαριανών είχε πάει στην Πόλη για να παρακαλέσει τον Σουλτάνο να αφήσει ελεύθερους κάποιους συμπατριώτες τους που κρατούνταν μαζί με τα καράβια τους. Στην αποστολή ήταν και ο Νικολάρας. Μόλις τον είδε ο Σουλτάνος φώναξε: "Βάι βάι!!! Νε μεχλιβάν βαρ!!! Φτου φτου". Δηλαδή "πω πω τι παλαιστής είναι αυτός. Φτου φτου". Βεβαίωσε τους Ψαριανούς ότι θα απελευθέρωνε τους ομήρους εφόσον ο Νικολάρας νικούσε στην πάλη τον δικό του πεχλιβάν, έναν μαύρο πάλι. Φυσικά ο θηριώδης Ψαριανός νίκησε και στο τέλος ο Σουλτάνος δεν απελευθέρωσε απλώς τους Ψαριανούς κι έδωσε και τα καράβια τους, αλλά φόρτωσε με δώρα την αποστολή.

ΑΘΛΗΤΙΚΑ ΧΡΟΝΙΚΑ

Ο ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΣ ΣΤΗ ΣΚΛΑΒΩΜΕΝΗ ΕΛΛΑΔΑ

**ΨΑΡΙΑΝΟΙ ΑΘΛΗΤΑΙ
ΓΙΓΑΝΤΕΣ ΚΑΙ ΡΕΚΟΡΝΤΜΑΝ**

Ο αθλητισμός πρό το 1821.— Τα κερτορώματα των ψαριανών.— Οι παράδοξες επιδόσεις των.— Μέτρομα με... βελόνια του ραφίματος.— Ή πρωτόγονος πάλη και ο ένθουσιασμός του φιλάθλου κοινού.— Όπου ευφρανίζεται και ο διάσημος Νικολάρας.

ΤΟΥ ΕΚΛΕΚΤΟΥ ΣΥΝΕΡΓΑΤΟΥ ΜΑΣ κ. ΔΗΜΟΥ ΒΡΑΤΣΕΑΝΟΥ

*Από διάφορα ιστορικά σημειώματα έχουμε μάθει, ότι στα χρόνια της σκλαβιάς οι πρόγονοί μας έδιναν πολλή προσοχή στον αθλητισμό. Σ' όλα τα είδη αθλητισμού, με μιά χιώτικη σκολοέα, σαν άπλος ναύτης, για να βγάλει τ'α χρέη του.	Η σκολοέα πήγε στη Σιάωνη να φορτώση σταφίδα	σώχασε τ' άλλα παιδιά, έπεριμένε να ζυγώση το κουρσάρικο. Τότε το δίνει μιά με τη γάμπια και το τρυπάει πέρα — πέρα. Μπουκάρησαν	λάρα, ανέλαβε να τους ικανοποιήση. Ή πάλη έγινε στην προκομμία. Ο άθλητος μεχλιβάν παουσιτάθη, σύμφωνα με τ'αυτήν κριτική των
--	--	--	--

Και οι γυναίκες ασκούσαν

Στις γιορτές συμμετείχαν σε αγώνες και οι γυναίκες που ασκούσαν στο λιθάρι και το πήδημα. Στην περίοδο του θερισμού μετά τη δουλειά τους στα

χωράφια, μαζεύονταν τα απογεύματα σε εξοχικές τοποθεσίες και αγωνίζονταν στα όπλα, στη ρίψη λίθου και εις το τριπλούν άλμα. Όλες ήταν πολύ γυμνασμένες, εκπαιδευμένες στο σημάδι και σχεδόν πάντα ενεργές στις ένοπλες μάχες με τους Τούρκους.

Αθλητισμός, όπου δεν πάτησαν οι Τούρκοι.

Υπήρξαν μέρη της πατρίδας μας που έζησαν υπό Γαλλική, Ρωσική, Αγγλική, Βενετσιάνικη, αλλά όχι Τουρκική κατοχή, όπως η περιοχή των Επτανήσων. Τα χρόνια γύρω απ' τον ξεσηκωμό, βρίσκουν τα Ιόνια από το 1815 υπό την «προστασία» των Εγγλέζων. Τα αγωνίσματα στα οποία επιδίδονταν ντόπιοι και κατακτητές ήταν η πάλη, η πυγμαχία, το τρέξιμο, τα άλματα αλλά και ομαδικά παιχνίδια όπως το κρίκετ που έπαιζαν μεταξύ τους Άγγλοι αξιωματικοί.

Για πρώτη φορά επί του σημερινού ελληνικού εδάφους, καταγράφηκε αθλητική δραστηριότητα με τη μορφή αθλοπαιδιών, με φανερά τα στοιχεία της ομαδικότητας. Ήδη από τους προηγούμενους αγώνες, η αθλητική δράση στο νησί έχει ενσωματώσει κι άλλα σπορ. Απ' τις λεμβοδρομίες που έγιναν αρχές Φεβρουαρίου του 1820, μαρτυρείται αγώνας με τη συμμετοχή 12 τετράκωπων σκαφών και τους ιππικούς αγώνες, μέχρι κάποια λιγότερο γνωστά όπως περιγράφονται παρακάτω:

Τζιόστρα: Μεσαιωνικό ιππικό αγώνισμα, σε δύο εκδοχές. Στην πρώτη οι ιππείς έτρεχαν ως την άκρη ενός χώρου που είχε οριοθετηθεί προσπαθώντας, με τις λόγχες τους, να σηκώσουν ένα δακτυλίδι που κρεμόταν σ' ένα κοντάρι. Στη δεύτερη προσπαθούσαν να χτυπήσουν ένα ανδρείκελο που κρεμόταν από ξύλο.

Κοκκάνια: Στην κορυφή ενός ιστού ύψους 4-5 μέτρων, κρεμούσαν τρόφιμα, κυρίως κρέατα. Κατόπιν, αλείφαν τον ιστό με λιπαρή ουσία λίπος, σαπούνι, λάδι και οι συμμετάσχοντες άρχιζαν την αναρρίχηση. Όποιος έφθανε στην κορυφή, έπαιρνε τα δώρα.

Ήδη από την ανασύσταση του Ελληνικού κράτους, φαίνεται ότι διατυπώθηκε για πρώτη φορά το καλοκαίρι του 1833 σε ένα ποίημα του Αλέξανδρου Σούτσου η ιδέα της αναβίωσης των Ολυμπιακών Αγώνων. Τέσσερα χρόνια αργότερα ο Παναγιώτης Σούτσος, αδελφός του Αλέξανδρου, ως σύμβουλος του Υπουργού Εσωτερικών Ιωάννη Κωλέττη προώθησε μία πρόταση που αφορούσε τη

διοργάνωση Ολυμπιακών Αγώνων που θα διεξάγονταν την 25^η Μαρτίου, ημέρα εορτασμού της Ελληνικής Επανάστασης. Οι αγώνες αυτοί θα περιλάμβαναν αθλητικές και πολιτιστικές δραστηριότητες, ωστόσο δεν έγιναν ποτέ. Ίδια τύχη είχαν και οι Ολυμπιακοί Αγώνες που ανακήρυξε την ίδια χρονιά ο Δήμος Λετρίνων.

Το αποφασιστικό βήμα για την υλοποίηση της ιδέας της αναβίωσης των αρχαίων αγώνων το έκανε ο Ευαγγέλης Ζάππας, ένας παλαιός αγωνιστής της επανάστασης και πλούσιος πλέον έμπορος εγκατεστημένος στο Βουκουρέστι. Στα τέλη της δεκαετίας του 1850 πρόσφερε τα χρήματα για τη διοργάνωση των αγώνων, που ονομάστηκαν Ολύμπια και διεξήχθησαν τέσσερις φορές. Παρότι τα Ολύμπια δύσκολα θα μπορούσαν να χαρακτηριστούν αθλητικοί αγώνες, εκτός ίσως από τη διοργάνωση του 1888, διατήρησαν στην επικαιρότητα το ζήτημα των Ολυμπιακών Αγώνων σε μια εποχή που δεν μπορούσε να γίνει λόγος για ελληνικό αθλητισμό. Οι πρώτες διεργασίες συγκρότησης του ελληνικού αθλητισμού στα τέλη της δεκαετίας του 1880 και αρχές της δεκαετίας του 1890 συνέπεσαν με τη δράση του Pierre de Coubertin για τη δημιουργία του Ολυμπιακού Κινήματος.

Το αίτημα της πνευματικής και πολιτιστικής αναγέννησης του ελληνικού έθνους, που ήταν διαρκές ολόκληρο τον 19ο αιώνα, βρήκε διέξοδο στους Αγώνες του 1896. Η διοργάνωση των πρώτων σύγχρονων Ολυμπιακών Αγώνων κινητοποίησε συνολικά την ελληνική κοινωνία, τόσο όσον αφορά την οργανωτική όσο και την καθαρά αθλητική πλευρά των Αγώνων, και αποτέλεσε το ορόσημο για μια περισσότερο συστηματική και οργανωμένη προσπάθεια ανάπτυξης του ελληνικού αθλητισμού.

Έτσι λοιπόν με την έλευση της πολυπόθητης ελευθερίας, τη σύσταση του ελληνικού Κράτους, το μεγάλωμα της επικράτειας, ήρθε η σταδιακή οργάνωση, η ακμή, η σχηματοποίηση του αθλητισμού μέχρι που συναντούμε τη σημερινή εικόνα και δομή του.

Χρόνια πολλά και πάντα ελεύθερα.